

Kincsem nyomában – tények és legendák a csodakanca születési helyéről

In Kincsem's footsteps – Facts and legends about the birthplace of the wonder mare

BRENYÓ József – NAGY Krisztián – PONGRÁCZ László

ÖSSZEFOGLALÁS

Kincsem, a legyőzhetetlen „Csodakanca” pályafutásával, életének főbb eseményeivel és leszármazot-taival számtalan szakmai és ismeretterjesztő munka foglalkozott az elmúlt időszakban. Megírtak róla szinte mindent. Ugyanakkor Vecseklőy József 1983-ban mégis feltette a kérdést: „Mindent? De hogyan. Mit tudunk jól, mit tudunk nem jól Kincsemről? ...miként is tárgyalta a csodakanca viselt dolgait a bel- és külföldi szakirodalom a lepergett évszázadban.” Bár Kincsem születése helye megmásíthatatlan történelmi tény, mégis az 1874. március 17. óta eltelt sok év alatt a korabeli eredeti dokumentumok több – presztízből, érdekből stb. történő – újra-, sőt át- vagy félreértelmezése is napvilágot látott. Mint köztudott, 1876 és 1879 között az 54 versenyében Európa 13 különböző városában 55-ször futott sárga kanca soha nem talált legyőzőre. Ez a teljesítmény a világon egyedülálló, egyszeri és megismételhetetlen. Kincsemről számtalan adat pontosan rögzítésre került, hiszen a korabeli szaksajtó folyamatosan, versenyről versenyre részletekbe menően tájékoztatta az olvasóközönséget. A későbbi korok szakírói ezekre az eredeti forrásokra támaszkodva állították össze munkáikat, amelyek viszont mégis több esetben ellentmondásosnak tűnő információkat tartalmaznak. Kincsem esetében ilyen pl. a születési helyszín.

Kulcsszavak: Kincsem, teljesítmény, születési hely

SUMMARY

Kincsem, the invincible “Wonder Mare”, has been the subject of countless professional and educational works in recent years. Almost everything has been written about her. However, in 1983, József Vecseklőy still asked the question: “Everything? But how. What do we know well, what do we not know well about Kincsem? ...how did the domestic and foreign literature discuss the miracle mare’s exploits in the past century?” Although Kincsem’s place of birth is an unchangeable historical fact, in the many years since March 17, 1874, several reinterpretations, even reinterpretations or misinterpretations of the original documents of the time – for reasons of prestige, interest, etc. – have come to light. As is well known, between 1876 and 1879, the yellow mare, who ran 55 times in 54 races in 13 different cities in Europe, never found a winner. This achievement is unique in the world, one-off and unrepeatable. Countless data about Kincsem were accurately recorded, as the professional press of the time continuously informed the reading public in detail, from race to race. The professional writers of later eras compiled their works based on these original sources, which, however, in several cases contain information that seems contradictory. In Kincsem’s case, this is the case, for example, of his place of birth.

Keywords: Kincsem, performance, birth place

1. Röghatás és a pedigre

Egy élőlény, egy személy születési helye fontos, jelentőségteljes tény. Egyrészt identitást jelöl, másrészt jogi státusszal bír, illetve az ókorig visszavezethető az a szemlélet, miszerint a „Genius loci” alapvető hatással van a születendő élőlény későbbi életpályájára. A földrajzi hely, a tágabban vett régió és ország az origó, ebből bontakozik ki az új élet, innen indulnak első lépései a világ felfedezésére, esetünkben annak meghódítására.

Kincsem, az angol telivér versenylovó 1874. március 17-én született. Tenyésztője az a Blaskovich Ernő (1833–1911), aki a közel 7000 k. holdas tápiószentmártoni birtokán eredményesen gazdálkodott és 1863-tól magánménest tartott fenn (*Mórá, 1993*). Kincsem anyja Waternymp, sikeres versenylovó volt: 22 versenyben futott, melyekből 7 alkalommal nyert, 7 alkalommal második és kétszer harmadik lett. Trénere az angol Thomas Benson volt, aki hosszú éveken keresztül foglalkozott a hazai arisztokrácia versenylovaival. Ő beszélte rá Blaskovich Ernőt a kanca Esterházyaktól történő megvásárlásra. Waternymph így kezdetben Blaskovich Ernő kedvenc vadászlova lett, majd a ménes megbecsült kancája.

Kincsem apja Cambuscan, Angliában a királynő ménesében nevelkedett. A magyar állam megbízásából Francis Cavaliero vásárolta meg és Buccaneerrel együtt a kispéri Királyi Magyar Állami Ménes egyik legkeresettebb fedezőménje lett. Ez a nagyszerű kettős alapozta meg a XIX. századi magyar telivértenyésztés világhírnevét.

Blaskovich Ernő a rokonságából többekkel, de különösen Miklós bátyjával együtt rendkívül tájékozott lovasemberek voltak. Kapcsolatban álltak a korszak nagy futtatóival és eredményes tenyésztőivel. Ez olykor prosperáló üzleti, azaz közös futtatói „egylet”, máskor a versenypályákon zajló rivalizálás volt. A tápiószentmártoni ménes – a kancák létszáma, illetve a költséghatékony szemlélet okán – saját fedezőmént nem tartott, ugyanakkor kihasználta a kispéri állami ménes által kínált lehetőséget és a fedezetni kívánt kancákat rendre az akkori idők legjobb – Kispéren felállított – ménjeihez párosították. Ennek megfelelően 1872-ben Buccaneer-rel fedeztették Waternymph-et, de a kanca üres maradt, ezért a következő évben Cambuscanhoz párosították, melyről a korabeli szaksajtó – Blaskovich Ernő visszaemlékezése alapján – be is számolt (*Vadász- és Versenylap, 1910*).

2. Tenyésztési gyakorlat

Kispéren a katonai ménes az úgynevezett Ritterdorfbán – a saját ménesi kancaállománytól külön elkülönítve – várta a panziós kancák érkezését, ahol azokat egyedileg kialakított kifutó-karámos kis istállókban tartották. A jól bevált gyakor-

lat szerint Kisbérre vasúti szállítással, többnyire vemhesen érkeztek a vendégkancák, jellemzően a tulajdonos lovászainak kíséretében. A kancák állandó megfigyelés alatt álltak és a karantén időszak – illetve vemhes kanca esetén a problémamentes ellés – után kerülhetett sor a fedezetetésre. A kialakított körülmények és a rutinszerűen megvalósított gyakorlat biztosították, hogy az ellést követő „csikósárlás” alkalmával történő fedezetetés jó eséllyel vemhesülést eredményezzen.

Blaskovich Ernő is ezt a gyakorlatot követte, melyet az 1942-ben báró Hoeller Móricz tollából megjelent *A Kincsemek* című munka is alátámaszt: „Blaskovich legtöbb lova Kisbéren jött világra”. Ennek megfelelően járhattak el 1874 tavaszán is, amikor Waternymph-et Kisbérre vitték, hogy Ostregerrel fedeztethessék (és 1875 tavaszán meg is született Outrigger, a sárga méncsikó). Ide kapcsolódó tény továbbá, hogy bár a *Vadász- és Versenylap* nagyon aprólékosan beszámolt minden korabeli érdekességről, illetve furcsaságról, de Kincsemet illetően nem tesz említést a tápiószentmártoni születésről, illetve a pár napos csikó anyja melletti lábon történő hajtásáról az albertirsai vasútállomásra.

Ebben az időszakban az állami ménesekben az ellési naplókat csikóévjáratok szerint vezették, külön a ménes törzskancái és külön a panziós kancák elléseinek a nyomon követése érdekében. A későbbi törzskönyvezésnek is az volt alapja. Tekintettel a katonai ménesekben zajló hihetetlenül pontos, szinte hibátlan adminisztrációs munkára, gyakorlatilag elképzelhetetlen, hogy Kincsem születési helyéről téves adatot rögzítettek volna. Sajnos azonban ez a perdöntő 1874-es eredeti ellési napló a XX. század háborús viharai során elveszett, így nincs direkt bizonyíték sem arra, hogy Kincsem szerepel a listában, sem pedig arra, hogy nem.

Mi alapján léphetünk tovább, milyen más „hivatalos” dokumentumok jöhetnek szóba?

3. Vadász- és Versenylap, a lótenyésztés közlönye

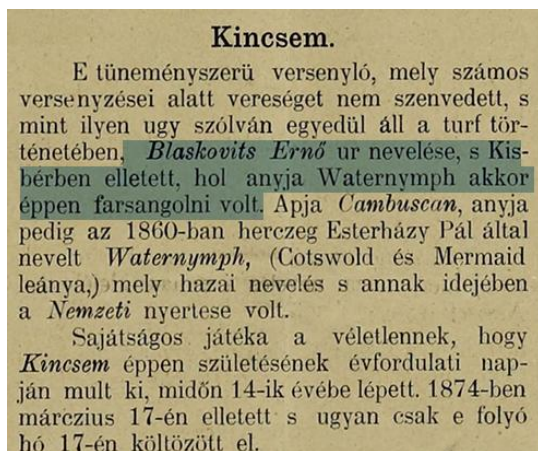
A *Vadász- és Versenylap* (eredetileg: *Lapok a Lovászat és Vadászat Köréből*) az egyetlen ma is hiánytalanul fellelhető korabeli dokumentumgyűjtemény, amely nem csak a különböző versenyeredmények tekintetében, hanem a tenyésztési adatokat illetően is nagyon pontosan, aprólékosan tudósította a honi közvéleményt. Az első szám 1857. január 15-én jelent meg és a kiadó, valamint a szerkesztő az a Bérczy Károly volt, akinek gondozásában 1865-ben a *Magyar Méneskönyv* is megjelent. Az 1857 és 1919 között heti rendszerességgel kiadott, reprodukciókkal és a századfordulón már fotókkal illusztrált, képes mellékletekkel jelentkező szaklap rendkívül igényes, megbízható forrás. Jellemző volt az a gyakorlat, hogy amennyiben a szerkesztő, az író, netán a nyomdai szedő hibázott, akkor a tévedést korrigálandó a következő lapszámban azonnal közzétették a helyesbítést!

Kincsem aktuális versenyeredményeit hétről hétre közli a lap. 1883. július 12-én pedig az alábbi szerkesztői posta jelenik meg: „A. F. B. – Kincsemnek ellési éve és helye 1874. márczius 17-ke Kisbéren, hová anyja pár héttel lebetegedése előtt küldetett.” E szűkszavú közlés a csodakanca születése után kilenc évvel jelent meg, amikor még minden szükséges dokumentum, illetve szemtanúk is cáfolhatták volna ezt az állítást, mely helyesbítésként – a lapnál szokásos gyakorlat szerint – meg is jelent volna.

Forrás: Vadász- és Versenylap (1883) XXVII. évfolyam 28. szám

A következő Kincsemmel kapcsolatos szomorú híradás az, hogy 1887. március 17-én Kisbéren kólikában elpusztult. Természetesen az újság több oldalas nekrológgal emlékezik: „E tüneményszerű versenyló, mely számos versenyzései alatt vereséget nem szenvedett,... Blaskovits Ernő ur nevelése, s Kisbérben elletett, hol anyja Waternymph akkor éppen farsangolni volt.”

Forrás: Vadász- és Versenylap (1887) XXXI. évfolyam 12. szám

A csodakanca versenyzéstől való visszavonulásának 30. évfordulója alkalmából Lovik Károly, a Vadász- és Versenylap főszerkesztője levélben fordult mindazokhoz, akik valamilyen módon részt vettek a világraszóló sikerek elérésében. A kérés pedig arra vonatkozott, hogy Kincsemmel kapcsolatos emlékeiket osszák meg a

lap olvasóival. A visszaemlékező kortársak: Blaskovich Ernő, tenyésztő és tulajdonos; id. William Benson, Thomas Benson fia, akinek apja Waternymph trénera volt; gróf Zichy Nándor, tenyésztő; Joseph Butters, zsoké Newmarketből, aki több alkalommal lovagolt Kincsem ellen; Fáy Béla, „sportsmann”. A *Vadász- és Versenylap* 1910. január 3-i száma – Blaskovich Ernő leveléből idézve – így ír: „Waternymph Cambuscannal – bár rokon vér volt – azért lett fedeztetve, mert *Buccaneer* után meddő maradt. Ugy emlékezem, Kisbéren ellett Kincsem.” Ugyanebben a cikkben id. William Benson, aki szintén kortársa volt Kincsemnek és akinek apja, Thomas Benson trenírozta Kincsem anyját Waternymph-et, tömören így nyilatkozik: „Kincsem Kisbéren ellett...”

Waternymph szép nagy volt, de nem kiváló küllemű; képessége elsőrendű, temperamentuma csendes, mint futó ló igen sebes volt.

Waternymph Cambuscannal – bár rokon vér volt – azért lett fedezve, mert *Buccaneer* után meddő maradt. Ugy emlékezem, Kisbéren ellett *Kincsem*. Éves korában is már igen szép fejlett csikó volt. Kétéves korában került trainingbe. *Kincsem* mozgása rendkívül nyugodt volt, külleme kiváló, temperamentuma mesés csendes, úgy annyira, hogy futamai után legnagyobb flegmával legelészett. Gyomra jó, szíve is igen erős volt.

Forrás: Vadász- és Versenylap (1910) LIV. évfolyam 1. szám

futott, de ő később istállóját feloszlatta és Esterházy Miklós gróf vette meg potom áron, a kinek tulajdonában alig volt 24 óráig, és Blaskovich Sándor birtokába jutott a ki valószínűleg Blaskovich Ernőnek adta át. B. T. félt, hogy dédelgetett kanczája elkerül istállójából, azért ajánlotta Blaskovich urnak.

Kincsem Kisbéren ellett s első éveiről nem sokat tudok. Csak mint 3 évest láttam a pesti pályán futni. Feje nem volt oly nemes, mint az anyjáié, marja magas, háta és kötése igen jók voltak, mondhatni, hogy egészben véve tökéletes volt. Inkább nagyanyjára ütött, hatalmasabb volt anyjánál, de egy kissé durvább.

Midőn a start felé ügetett, mindenkit meglepett ugrásaival. Csendes menéskor lomhának tünt föl; midőn sebesen vágatott, úgy tünt föl, mintha a többi ló megállt volna egy helyben. Versenyeit játszva nyerte meg. Színe nem volt szép sárga.

Forrás: Vadász- és Versenylap (1910) LIV. évfolyam 1. szám

1883 és 1910 között tehát a lótenyésztés országos lapjában, azaz a Magyar Lovaregylet hivatalos közlönyében négyyszer leírták, hogy Kincsem Kisbéren született. Ebből két nyilatkozó személy szorosan hozzá köthető, de a szaklap szerkesztőségi közleménye és a nekrológ írója is Kisbért jelöli meg születési helyszíneként.!

4. Miként vélekedik Krúdy Gyula?

A Budapesten 1922-ben megjelenő, *Krúdy Gyula* és *Pálmai Henrik* által szerkesztett *Starttól a célig* című könyv 31. oldalán bő méltatást kap Kincsem és születési helyeként szintén Kisbér szerepel: „Az 54 ütközetéből veretlenül visszatért Kincsem 1874. március 17-én látta meg a napvilágot Kisbéren, ...”.

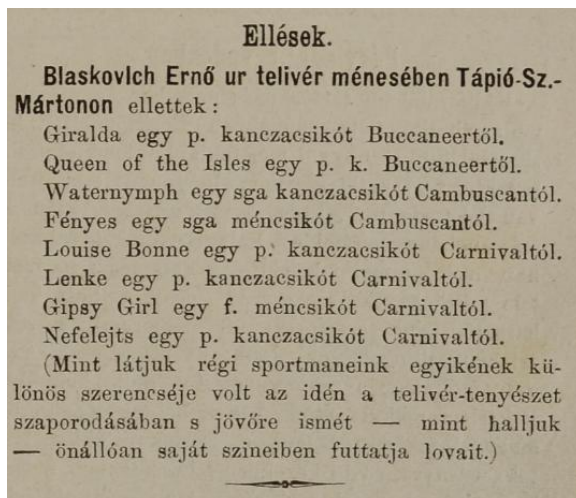
Forrás: Krúdy Gy. – Pálmai H. (1922)

Maga Krúdy Gyula is a lóverseny szerelmese és avatott szakértője volt és többször írt Kincsemről. Az egyik ilyen sokatmondó, rajongói ihletettséggű gondolata így szól: „Igaz, hogy Kincsem patáját aranyba foglalta gazdája, de tán még többet is megérdemelt volna ez a Kisbér-kanca, mert hiszen voltaképpen ő volt az, aki a Pestieknek, majd későbbben a minden rangú magyaroknak az utat a Városliget felé megmutatta.” Kisbér-kanca! Vajon csupán írói eszköz, hogy tömörségében még kifejezőbb legyen ez a mondat? Vagy azért írta így Krúdy, hogy kérdésünkre akaratlanul is megadja a választ?

5. Ellentmondás, cáfolat vagy helytelen értelmezés?

A *Vadász- és Versenylapban* 1874. július 15-én megjelent egy rövid hír a tápiószentmártoni ménes tárgyevi elléseiről. Ebben a felsorolásban név nélkül szerepel Waternymh és Cambuscan csikója. Ezek szerint Blaskovich Ernő összesen nyolc 1874. évi csikója Tápiószentmártonban született volna? Minden bizonnyal nem, hiszen az szembemenne az alkalmazott reprodukciós gyakorlattal, illetve ellentétben áll minden eddig említett forrással.

Ehelyett arról van szó, hogy a hírben Tápiószentmárton mint „tenyésztési cím” szerepel. A versenylótenyésztésben ugyanis a hivatalos okmányokon (pl. származási lap stb.) születési helyként leggyakrabban a tenyésztő állandó bejegyzett címe olvasható.

Forrás: Vadász- és Versenylap (1874) XVIII. évfolyam 28. szám

5. Másodkézből származó információk

Wrangel a monarchia méneseiről 1893-ban közreadott *Ungarns Pferdezucht in Wort und Bild 1–4.* című átfogó és részletes munkájának – a kisbéri ménest bemutató – első kötetében (a 64. oldalon) Tápiószentmártont jelöli meg a csodakanca születési helyül: „Kincsem wurde am 17. März 1874 zu Tapio Szent-Marton, dem Privatgestüte des Herrn Ernst von Blaskovics, geboren”.

Az 1926-ban megjelent Révai Nagy Lexikona szerint: „Kincsem *Blaskovits Ernő* tápiószentmártoni ménésében elletett 1874. márc. 17.”

A *Graf von Norman Senior* által összeállított és 1939-ben Berlinben kiadott *Hyppologisches Lexikon* 228. oldala szerint viszont Kincsem a csehországi Napajedla ménésének szülötte.

Hámori Dezső ugyanakkor 1946-ban a *Lótenyésztés* című könyvében Kisbért említi, mint születési helyszín.

Fehér Dezső pedig az 1998-ban megjelent *Kincsem, a magyar csoda* című könyvében (39. oldal) egyenesen úgy fogalmaz, hogy „...mindössze egy évszázad válassz el bennünket születésétől és mégsem tudjuk hitelesen megállapítani, hogy Tápiószentmárton vagy Kisbér volt világrajövetelének helye, ...”.

Emil Adam, a híres állatfestő egyik Kincsemről készült munkájának hátoldalára a következőket írta: „Kincsem geboren zu Tápiószentmárton”.

7. Mi az igazság?

Az ilyen és hasonló esetekben az „ököl szabály” az, hogy a legkorábbi és egymással legalább három azonos tartalmú adat tekinthető igazoltnak. A *Vadász- és Versenylap* közlései ennek megfelelnek, de a későbbi időszakból is ismertek ilyen tartalmú közlések (*Krúdy és Pálmai, 1922; Hámori, 1946; Hecker, 2011*). Ha mindez nem volna elég, akkor segíthet a ló szaporodásbiológiai sajátosságainak, illetve a kisébri ménési gyakorlatnak az ismerete. További közvetett bizonyíték lehet Kincsem anyjának 1875. évi csikója is.

A tápiószentmártoni születési helyszín alátámasztásának kísérlete Trianon után, gyakorlatilag az 1930-as évektől, illetve később az 50-es években kapott erőre, melynek háttérében a „kisember” nagy versenylovának mítosza állhatott. Kincsem ugyanis a kiegyezés utáni önállósuló Magyarország egyik szimbóluma volt. A történethoz pedig jobban illett, ha a ló a magyar köznemes, Blaskovich Ernő saját tápiószentmártoni birtokán születik, nem pedig egy a *Habsburgok* által alapított állami/katonai ménes „idegen” istállójában. Tápiószentmárton a tulajdonos otthonaként sokkal romantikusabb hátteret kínált a legyőzhetetlen „Csodakanca” mítoszához.

Az 50-es évek végétől ráadásul a kisébri méneshez, illetve a méneskarhoz köthető személyek nemkívánatosak váltak, 1962. január 1-től pedig a ménes önállósága is megszűnt. 1966-ban a *Kincsem, Aranyos, Imperiál és a többiek...* című könyvben a *Radó-Sívó* szerzőpáros egyenesen úgy fogalmaz, hogy „Kincsem... ellési helye körül sokáig vita folyt. Kisbér vallotta magáénak, de ma már az adatok és események többszöri rekonstruálása után csaknem bizonyos, hogy Tápiószentmártonnak jutott ez a dicsőség!” Sajnos a rekonstruálás mikéntjéről további forrás nem áll rendelkezésre, a felszámolt ménes szélnek eresztett egykori méneskar tisztszei és lovas szakemberei pedig nem helyesbíthettek... (Emlékeztetőül: az eredeti ménési dokumentumok a háborús események alatt megsemmisültek!) De lehetett még fokozni a helyzetet, mert a Blaskovichok nemesi háttere és eredményes gazdálkodása is mellékesnek, sőt egyenesen leplezendőnek bizonyult: egyes „szakírók” elszegényedett kisébri nemesként ábrázolták a budapesti Reáltanoda utca 12-ben Kincsem-palotát építtető, hétezer holdas mintagazdaságán 1863-tól egészen az 1911-ben bekövetkezett haláláig jól prosperáló versenyistállót fenntartani képes gabonakereskedő üzletembert.

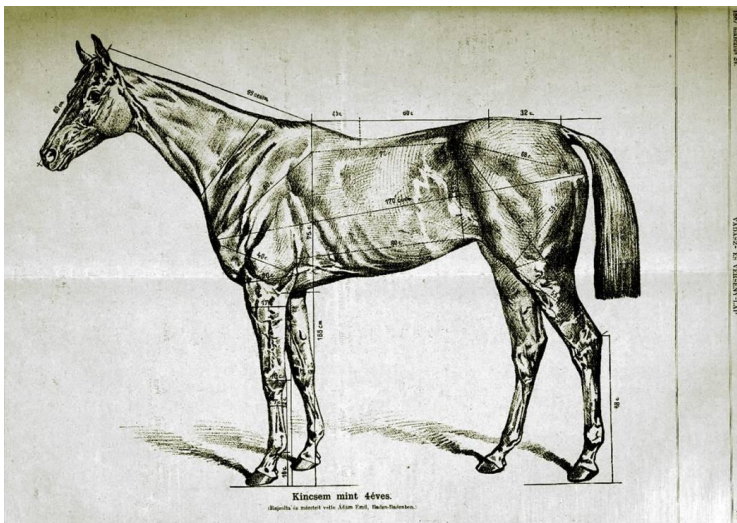
Blaskovich Ernő céltudatos tenyésztési és következetes tartási gyakorlata példakép lehet számunkra is. Kincsem pedig Tápiószentmárton legnagyobb büszkesége, amely település örökre Kincsem otthona marad. Kincsem sikereiben elévülhetetlen érdeme van gondozóinak, a „Genius loci”-nak, az ottani zabnak és az illatos szénának, a Tápió-mente selymes legelőinek, melyek máig őrzik az 54 versenyében verhetetlen magyar csoda patáinak nyomát! Az elsőség tehát Tápiószentmártoné marad, mert Kincsem életének első útja ide vezetett és élete utolsó útjára is

innen indult. Ami viszont a születési helyszínt illeti, 2011-ben a *Híres versenylovaink* című munkában *Hecker Walter* úgy fogalmaz, hogy „...Kincsem Kisbéren született. A kételyek később születtek.”

8. Felhasznált irodalom

- Fehér, D.* (1998): Kincsem, a magyar csoda. Budapest: Gazda Kiadó.
- G. Móró, Cs.* (1993): A Blaskovich család útja a felemelkedéstől a műgyűjtésig. In: G. Móró, Cs. (szerk). Blaskovich emlékkönyv. Szentendre: Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága. (Pest Megyei Múzeumi Füzetek 1.)
- Hámori, D.* (1946): Lótenyésztés. Atheneum, Budapest.
- Hecker, W.* (2011): Híres versenylovaink. Budapest: IAT Kiadó.
- Hoeller, M.* (1942): A Kincsemek – A Kincsem-ménes és Kincsem-istálló története. Budapest: Magánkiadás – Franklin Társulat.
- Krúdy, Gy. – Pálmai, H.* (szerk.) (1922): Starttól a célig. Budapest: Légrády testvérek.
- Radó, O. – Sívó, R.* (1966): Kincsem, Aranyos, Imperiál és a többiek.... Budapest: Sport Kiadó.
- Révai Nagy Lexikona* (1926): XIX. kötet. Budapest: Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság.
- Senior, N* (1939): Hippologisches Lexikon. Berlin: Limpert Verlag.
- Vadász- és Versenylap (1874): XVIII. évfolyam 28. szám
- Vadász- és Versenylap (1883): XXVII. évfolyam 28. szám
- Vadász- és Versenylap (1887): XXXI. évfolyam 12. szám
- Vadász- és Versenylap (1910): LIV. évfolyam 1. szám
- Vecseklőy, J.* (1983): Ló és ember. Budapest: Magánkiadás.
- Wrangel, G. C.* (1893): Ungarns Pferdezucht in Wort und Bild. Die Königl. Ungarischen Staatsgestüte Kisbér und Bábolna. Erster Band. Stuttgart: Verlag Schickhardt & Ebner.

9. További képek

Kincsem 4 éves korában (rajzolta és a méreteket vette Emil Adam)

Forrás: Vadász- és Versenylap (1887) XXXI. évfolyam 12. szám

Kincsem

Forrás: Vastagh György alkotása, gipsz, SZE-AKMK Mosonmagyaróvár

Szerzők/Authors

BRENYÓ József

*Széchenyi István Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar
Széchenyi István University Faculty of Agricultural and Food Sciences
H-9200 Mosonmagyaróvár, Vár tér 2.*

NAGY Krisztián

*Széchenyi István Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar
Széchenyi István University Faculty of Agricultural and Food Sciences
H-9200 Mosonmagyaróvár, Vár tér 2.*

PONGRÁCZ László

*Széchenyi István Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar
Széchenyi István University Faculty of Agricultural and Food Sciences
H-9200 Mosonmagyaróvár, Vár tér 2.
e-mail: pongracz.laszlo@sze.hu*

*A kézirat érkezett: 2026. február
Elfogadva: 2026. február*

*A cikkre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik: [CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)
The article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International license: [CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)*